Formació inicial en equips d'atenció primerenca
"Acompanyar a les families"

Marta Pérez Garcia (Orientadora Educativa)
Setembre 2025

ACOMPANYAR A INFANTS EN ETAPA D'EDUCACIÓ INFANTIL, SENSE DUBTE PASSA PER TENIR EN COMPTE ELS SEUS REFERENTS PRIMARIS.

PARLAREM AQUÍ DE COM ACOMPANYAR I CONSTRUIR RELACIONS DE CONFIANÇA AMB LES FAMÍLIES.

L'ACOMPANYAMENT

Generar confiança i espai segur

Educar la mirada

MIRAR ÉS: CONTEMPLAR, INDAGAR, CONÈIXER, RECONÈIXER.

En l'actualitat s'han diversificat molt les tipologies familiars i l'escola les acull des d'una posició oberta, d'escolta, sense entrar en judicis de valor, interessant-se pel que tenen a dir del seu infant i poder anar construint el relat familiar.

LES FAMILIES: necessitats detectades

- la parentalitat i marentalitat és una tasca sotmesa a canvis històrics i socials. S'ha produït una gran diversificació en la manera de criar.
- Tanmateix, també en l'actualitat es troba la redefinició dels rols de gènere en la familia (qüestionar i canviar estereotips i expectatives tradicionals)
- Sovint sentiment de desconcert educatiu/ criança.
- I també la manca de criança compartida, la manca de tribu. "Allò individual"
- les condicions i circumstàncies familiars diverses: oportunitats/mancances. *Vulnerabilitats.
- el bon tracte i el desenvolupament infantil: les cures, l'estimulació i la protecció.
- El benestar i el sostenimment del malestar. Salut mental familiar.
- la nova identitat (esdevenir pare, mare,..). IMAGINARIS.
- les vinculacions i estils d'aferrament

LES FAMILIES: necessitats detectades

- les famílies com a referents de cura diària de l'infant (no únicament mare o pare).La inclusió de totes les figures de cura.
- la integració de diversitat de models familiars. Revisió dels models internalitzats

ATENCIÓ PRIMERENCA I FAMÍLIES
Acompanyament, prevenció i treball en xarxa

El model pedagògic dels equips d'atenció primerenca, proposa un **enfocament centrat en la família**, sensible al context vital i emocional de cada infant i el seu entorn. Posa en valor el paper de les families, com a **agents actius en el desenvolupament** infantil, promovent un acompanyament respectuós, **col.laboratiu** i sostingut en una escolta profunda de les seves vivències.

ATENCIÓ PRIMERENCA I FAMÍLIES

L'EAP vetlla per **la cura i el benestar de totes i cadascuna de les famílies de l'escoleta**, en especial atenció a les famílies en situacions singulars i/o de vulnerabilitat.

Consolidar el model col.laboratiu d'acompanyament:

- col.laborant amb l'equip educatiu de l'escoleta i amb les famílies, per garantir una **atenció inclusiva** amb mirada acollidora, respectuosa i integradora.
- col.laborant per que l'escoleta sigui espai segur per a tothom, a on si sentin reconegudes. Afavorint el sentit de **pertinença i de crèixer en "tribu".**
- col.laborant per **garantir escolta i resposta òptima** a les necessitats sobrevingudes que es van detectant.
- col.aborant per garantir una intervenció funcional i contextualitzada: intervenció en entorns naturals (escola, casa, comunitat).

Acompanyament en el procés de detecció:

- garantint l'**observació respectuosa** de possibles senyals d'alerta en el desenvolupament.
- afavorint el **diàleg** amb les famílies, des d'una postura no invasiva, que validi les seves preocupacions i emocions.
- afavorint la participació de les famílies en tot el procés, des del primer moment.
- afavorint consciència de CRIANÇA i de l'evolutiva propia d'aquestes edats primerenques.
- Cuidant la **mirada critica** i l'autocritica en l'origen i manteniment de dificultats i/o necessitats (evitar responsabilitzar a la familia, d'allò detectat).
- **Transitar, no accelerar:** no cercam eliminar el malestar sinó sostenir el transitar emocional de la familia i de l'infant, amb respecte, humanitat, i professionalitat.

OBJECTIUS DE L'ACOMPANYAMENT:

- La protecció de la infància
- Fomentar criança compartida
- Fomentar xarxa de suport comunitaria
- Fomentar relacions familia-escola: accions col.laboratives.
- Fomentar competències parentals/ marentals.
- Fomentar participació activa en els diferents processos de criança i educació.
- Promoure la inclusió en l'entorn natural
- Aprofitar les rutines diàries com a oportunitats d'aprenentatge i desenvolupament.

FOMENTAR BENESTAR I SALUT INDIVIDUAL I COL.LECTIVA

L'ORGANITZACIÓ DE L'ACOMPANYAMENT: model col.laboratiu a través de

Des d'espais de coordinació, pensem en la relació/col.laboració amb les families: promoure acompanyament:

- en entrades i sortides, de manera quotidiana i fluida.
- Transparència en la informació i comunicació regular per diferents vies: correu electrònic, web escoleta, taulells a les entrades, grup whatsapp de difusió, etc…
- obertura de l'escoleta a les famílies: habilitar espais i facilitar la participació d'aquestes en propostes de centre i aula.
- protagonisme de les famílies en activitats específiques: reunions temàtiques, activitats concretes en temps lectiu, ús de les instal.lacions per trobades de grups de famílies,etc..
- Protagonisme de les famílies en la presa de decisions organitzatives i educatives de l'escoleta.

L'ORGANITZACIÓ DE L'ACOMPANYAMENT

Acompanyament en moments sensibles:

- processos d'acollida i de familiarització (familiarització escoleta, procés d'adaptació *).
- En la detecció: Detecció i primers contactes des de plans d'acompanyament conjunts, col.laboratius (escoleta, familia, EAP). Com acompanyem?*
- El procés d'elecció d'escoleta infantil o de CEIP/CC: l'elecció de centre per a les famílies amb infants amb NESE és una situació complexa en què s'han de tenir en compte variables: característiques escola, recursos que té, projecte educatiu, proximitat al domicili, etc.

L'ORGANITZACIÓ DE L'ACOMPANYAMENT

- tancament del curs escolar: *el trànsit al CEIP/CC conèixer nous referents, participar en les primeres trobades de traspàs, acompanyament i visita al centre, etc.

- Coordinar el treball de l'EAP i l'escoleta amb els altres serveis (sociocomunitaris i de salut,..) que atenen a les famílies (sobretot en cas de famílies en situacions singulars per a garantir el treball en xarxa, establir un professional referent clar i evitar duplicitat i contradiccions)_ex: protocol de col.laboració amb serveis socials.

L'ORGANITZACIÓ DE L'ACOMPANYAMENT:

- Supervisar el treball amb les famílies (de forma conjunta a l'EAP en el treball d'equip o en espai de supervisió)

Cuidar la informació de les famílies des de la transparència, la confidencialitat i la fluïdesa (la família ha de tenir accés a tota la informació referent a l'infant).

ACOMPANYAMENT A FAMÍLIES EN SITUACIONS SINGULARS I/O D'ESPECIAL VULNERABILITAT

- **detecció primerenca d'aquestes famílies.**
- **Promoure la formació necessària perquè els equips educatius puguin detectar aquests tipus de situacions singulars.**

Visibilitzar les famílies en situacions singulars i d'especial vulnerabilitat. Hem d'estar atentes a aquelles famílies que per determinades circumstàncies o per les necessitats específiques que presenten, tenen grans dificultats per brindar les condicions de desenvolupament òptim als infants.

Moltes famílies es poden trobar en situacions de vulnerabilitat social, econòmica, emocional, i/o de salut. De grans i petits.

ACOMPANYAMENT A FAMILIES EN SITUACIONS SINGULARS I/O D'ESPECIAL VULNERABILITAT

- Famílies amb infants que presenten NESE i famílies en situació singular (families d'alumnat NESE i NO NESE):
  - famílies en risc d'exclusió social: immigrants, pobresa, monoparentals/marentals, víctimes de violència de genere..
  - famílies en què hi ha una situació de conflicte, separació o divorci.
  - infants en situació de risc i/o desprotecció, en situació d'acollida familiar.

ACOMPANYAMENT EN FAMÍLIES EN SITUACIONS SINGULARS I/O D'ESPECIAL VULNERABILITAT

- families adoptives (simptomatologia dissociativa, processos de dol, vinculació, problemàtiques de regulació emocional, dèficits,..)
- famílies en què els cuidadors presenten malaltia mental o addicció.
- families en dol

*importància de la detecció i intervenció primerenca (no quedar-nos en l'avaluació, sinó **garantir acompanyament preventiu i/o paliatiu.**

LA MIRADA CAP A LES FAMILIES

Voler comprendre el relat familiar! Mirada integradora.

- Famílies com a primer context natural de desenvolupament i l'escoleta com a segon context.
- les families com a agents de canvi. Anar alerta amb la mirada avaluadora que responsabilitza.
- Avaluació i acompanyament en contextos naturals, a través de les seves rutines. I esdevenir flexibles.

LA MIRADA CAP A LES FAMÍLIES

- hem d'afavorir itineraris d'acompanyament personalitzat, adaptats al ritme i a les possibilitats de cada familia.
- articular, afavorir el treball interdisciplinar i en xarxa amb serveis socials, sanitaris, i comunitaris.
- oferir una xarxa de suport que sostingui emocionalment a les families, sense judicis, essent properes i professionals.

La mirada de la professional ha d'estar centrada en les *fortaleses, en les capacitats que sí que tenen. * (les fortaleses han de quedar reflectides en l'informe i el PEP)

Si senten que les avaluem, es posaran a la defensiva i s'allunyaran. És una actitud lògica i protectora.

És important tenir present que la CULPA és una emoció immobilitzadora.

Per contra, **la RESPONSABILITAT sobre les seves actuacions quotidianes visibilitza la possibilitat de canvi**.

Si la mirada està centrada en el dèficit o en les mancances, es generarà sensació d'impotència en tots i totes.

Aquest model considera a l'infant dins del **seu entorn familiar, escolar i comunitari.**

la tasca d'acompanyament reconeix que el desenvolupament infantil no pot entendre's sense **tenir en compte: la història de vincle, la història perinatal (embaraç, part, primeres vinculacions i experiències primerenques), la perspectiva de trauma transgeneracional (entenent com les experiències no resoltes de generacions anteriors poden influir en la criança actual) i dols (pèrdua d'un ser estimat, diagnòstics de malaltia, ruptura familiar, migració forçada, pèrdua d'expectatives sobre el fill/a..), i el context socioemocional i econòmic de la familia (les seves fortaleses, dificultats, xarxes de suport, i dinàmiques).**

Des d'aquesta mirada, l'acompanyament es transforma en un **procés de cocreació de sentit**, a on professionals i families compartim sabers, dubtes, i propostes en benefici al desenvolupament integral dels infants.

COMPRENDRE RELAT FAMILIAR

És important escoltar què ens diuen de l'infant i d'ells mateixos. Açò es pot fer al llarg del curs en les entrevistes personals, les reunions de famílies, a les entrades i sortides diàries.

En aquest camí de converses anam descobrint l'univers familiar i les seves necessitats. Quin lloc ocupa cadascù, rols i funcions i la dinàmica de criança i educativa. Si compten amb xarxa de suport, si tenen les necessitats bàsiques cobertes, quin estil d'afrontament tenen, com són les cures en el sí familiar, de manera individual i col.lectiva, quins hàbits tenen, quina mirada tenen del desenvolupament i de les necessitats evolutives de l'etapa,..

com dorm, què menja, què li agrada?, a què juga?, què el fa enfadar? què li molesta?, com es relaciona?, quina o quines persones n'assumeixen les cures, com és la cura afectiva, quin perfil de vinculació tenen, quin és el tarannà familiar...).

COMPRENDRE RELAT FAMILIAR

A pare i mare, a vegades se'ls fa difícil la lectura de quins són els interessos i necessitats de l'infant. Acostumen a prioritzar les necessitats bàsiques de caire més fisiològic (menjar, dormir, higiene,..). Acostumem a trobar poca escolta en la criança i sovint poc ajust a necessitats bàsiques.

per això hem d'afavorint converses al voltant d'aquestes qüestions més afectives, relacionals i comunicatives.

Comprendre el relat de criança.

Les circumstàncies que han acompanyat l'arribada al món de cada infant tindran un pes específic en com es construirà la relació. La **història perintal** s'ha de tenir en compte i com es transita la maternitat i la paternitat també, ja que tot això condiciona criança i desenvolupament.

.

COMPRENSIÓ DEL RELAT

NO ÉS POSSIBLE UN DESENVOLUPAMENT PLE SENSE UN ENTORN SEGUR

QUAN L'ENTORN ÉS VULNERABLE, INESTABLE, AMBIVALENT, ESTRESSOR, DANYÍ,.. (entorn familiar, entorn escolar)

les families poden vivenciar una simptomatologia emocional dissociativa (manca d'empatia, embotament afectiu, ansietat,….que ocasioni en el cas de l'infant: retards en el desenvolupament, somatitzacions vàries, alteracions en el desenvolupament,..s'ha de discernir amb cura el diagnòstic (Hipoacussia, TEA, trastorn de vincle desorganitzat, hipoestimulació i abús de pantalles,...) perquè sovint la simptomatologia és similar i no així l'origen. Discernir l'etiologia és clau per a fer una intervenció ajustada. I discernir la etiologia passa per ser coneixedores i comprendre el **relat familiar.**

EXISTEIX UNA INTERACCIÓ ENTRE FACTORS AMBIENTALS I FACTORS GENÈTICS, PER LO TANT, L'ESSER HUMÀ NEIX AMB UN POTENCIAL DETERMINAT D'APRENENATGE I D'HABILITATS QUE L'AMBIENT POT FACILITAR O OBSTACULTITZAR. (EPIGENÈTICA)

DIVERSES HABILITATS S'ADQUIREIXEN FONAMENTALMENT DE LA INTERACCIÓ AMB ELS CUIDADORS I AMB EL MEDI QUE ELS ENVOLTA (segons les condicions i dinàmica familiar, circumstàncies vitals, nivell de benestar familiar, tipus d'aferrament i vincles, resiliència i estratègies d'adaptació i afrontament).

- **experiències primerenques i plasticitat**

Eines i estratègies d'acompanyament

- L'entrevista (la trobada)
- Observació conjunta i co-reflexió amb educadores i famílies.
- Acompanyament emocional en el transcurs del diagnòstic o pèrdues (enfocament de dol).
- Materials visuals, adaptats y accessibles.
- Intervencions en xarxa amb serveis comunitaris.

ESTRATÈGIES CLAU DE L'ACOMPANYAMENT -parlem d'actituds i d'habilitats a entrenar

ESCOLTA ACTIVA i VALIDACIÓ EMOCIONAL:

- comprendre les necessitats, pors i expectatives de la familia.
- validar emocions, preocupacions, i relats de vida.
- generar confiança des de la presència empàtica i sense judici.
- crear espai segur i de confiança.

RESPECTE i CORRESPONSABILITAT

- Reconèixer el saber de les famílies sobre els seus/seves fills/es.
- adaptar els ritmes y maneres d'acompanyar a la seva realitat.
- promoure la presa de decisions compartides. (atenció: no anar d'expertes en el seu fill, sí formades en la infància, en l'evolutiva,..).

ESTRATÈGIES CLAU DE L'ACOMPANYAMENT -parlem d'actituds i d'habilitats a entrenar

AFECTIVITAT CONSCIENT

- Ser conscient d'allò que un sent. entendre'n l'origen i significats, i actuar de forma equilibrada i empàtica, sense deixar-se endur automàticament per reaccions impulsives. Ex: pràctiques d'autocura i de supervisió.

COMUNICACIÓ

- escolta activa dels membres de la familia_ DETECCIÓ
- Comunicació assertiva i ajustada
- resoldre conflictes o diferències amb respecte i cercant solucions o vies de mediació. _RESPOSTA

ESTRATÈGIES CLAU DE L'ACOMPANYAMENT

PERSPECTIVA INTEGRADORA

- Tenir en compte la història perinatal, les experiències de trauma, el context sociocultural, la perspectiva de gènere, ..
- oferir una mirada sistèmica

ACOMPANYAMENT CENTRAT EN FORTALESES

- Valorar les fortaleses de la familia, saber dels referents positius de criança, reconèixer les maneres de fer,..

La primera trobada entre l'EAP i la família: l'entrevista

- Fer-la en contextos naturals (escola o casa)
- Assegurar abans, que la pròpia tutora de l'alumne/a hagi pogut fer una primera trobada amb la família. ex:Transmetre el missatge que garantirem un espai i un temps compartit per pensar en ells (infant i familia). El que sigui necessari. Comentar que: la durada aprox serà d'una hora, que es tractarà allò que els preocupi, parlar d'allò que li agrada fer al seu fill/a, concretar objectius i/o prioritats a acompanyar, concretar qui i com s'acompanyarà,... Cuidar la flexibilitat en el nostre fer.

La primera trobada entre l'EAP i la familia

- Que la primera trobada a on hi hagi d'intervenir un referent de l'EAP, es faci sempre **conjuntament** amb la **tutora** (persona de referència a l'escoleta, i que ja coneix, ja que s'ha donat a conèixer en les primeres trobades d'aula o d'escola).

L'objectiu fonamental és ESCOLTAR empàticament per obtenir informació i comprendre el relat, i validar emocionalment les fortaleses de la familia, així com el seu paper protagonista en el pla d'acompanyament de l'infant.

"Una primera entrevista ben feta produeix en si mateixa un canvi en la familia (i en els membres assistents)".

RECULL de propòsits clau de la trobada amb la família

- Presentar el professional referent de la familia.
- Resoldre els dubtes que la familia pugui tenir i detectar pors/barreres.
- recordar a la familia que es garanteix la intimitat i la confidencialitat de tota la informació que es proporciona.
- validar emocionalment les fortaleses de la familia
- esbrinar quines són les expectatives
- recaptar tota la informació possible sobre els primers anys de vida de l'infant, les rutines habituals i quotidianes de l'infant, els seus referents de cura, ses vivències de maternitat i paternitat,...
- conversa sostinguda i empàtica
- conèixer la xarxa de suport, promoure una xarxa col.laborativa.
- donar oportunitats a la reflexió envers les pràctiques de criança i les necessitats de grans i petits.
- respectar els ritmes salvaguardant el benestar de l'infant
- fomentar mirada resilient
- planificar junts l'acompanyament i validar les seves propostes: objectius, acords, periodicitat, referents, horaris,..(facilitar l'assistència d'ambdós progenitors,...)

LA TROBADA, **l'entrevista** (hi ha moltes maneres de fer). S'ha de cuidar la comunicació verbal i no verbal

Mètode:

- mapa familiar: *estem interessades en la familia no només en l'infant. *Acompanyar a identificar la xarxa de suport i les relacions que hi afloren.
- demanar primer per les seves preocupacions (envers l'infant o envers la familia), després es pot continuar en una conversa més basada en rutines, i acabar, demanant si hi ha res més que vulgui comentar, preguntar,..
- conversa al voltant de les rutines: allò que fem durant el dia.
- Exemples de preguntes: com comencen el dia?, que fa cadascú? en quina mesura l'infant hi participa? quines coses fa per ell mateix? com vos sentiu en aquell moment del dia? Com li agrada comunicar-se l'infant? com es comunica amb altres?, alguna cosa més? hi ha alguna rutina o moment diari que hauriem de comentar?

  ara podem parlar d'altres qüestions generals: quines són les seves preocupacions?....

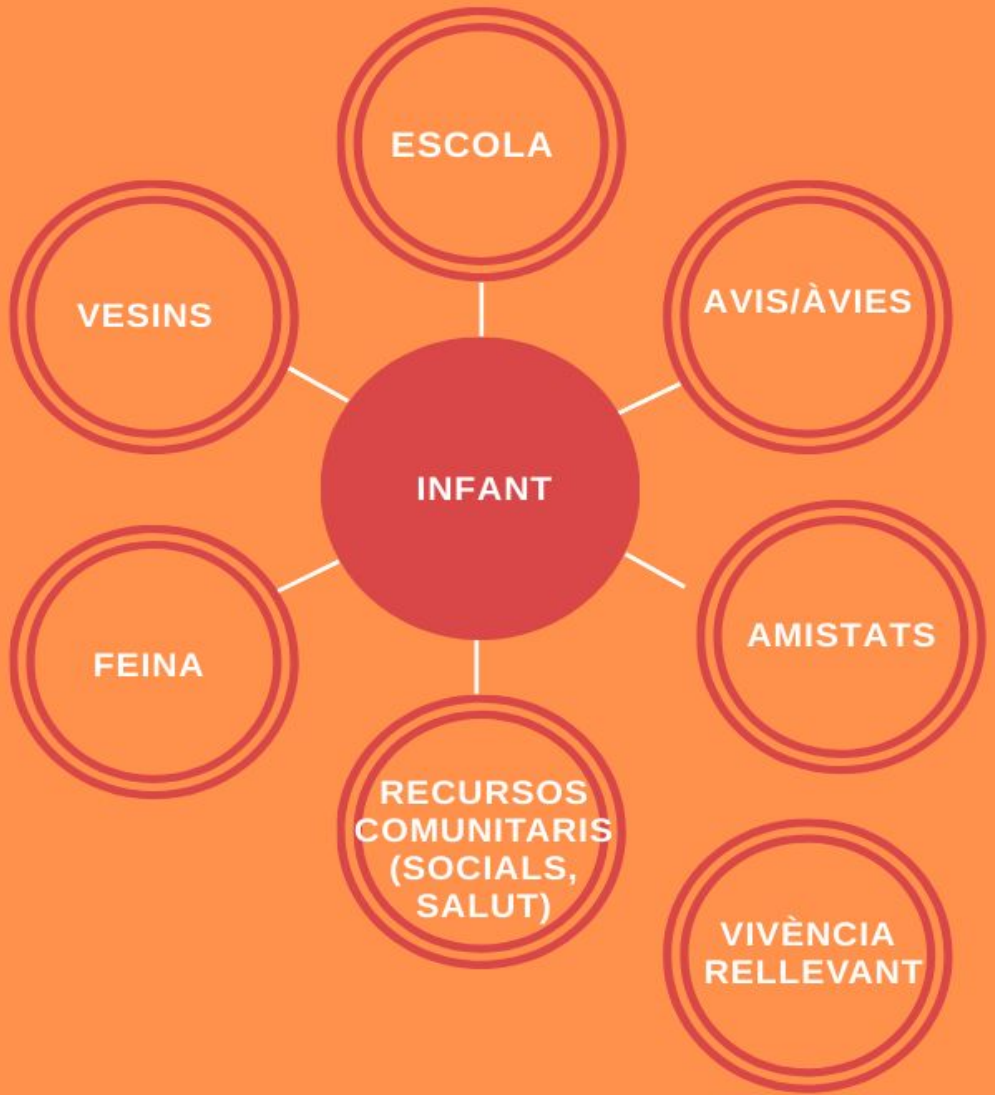

MAPA

Mapa de la famiilia i entorn proper

Eina gràfica utilitzada per representar les relacions i connexions entre una persona o familia i el seu entorn social i de suport. Mostra les xarxes de persones, sistemes (escola, centre de salut) i recursos que envolten a un individu o familia, facilitant la identificació tant de fortaleses com de factors de suport com de font d'estrés o de mancança en la seva vida.ens facilita la identificació d'oportunitats de millora inclusiva i el disseny d'un pla d'acompanyament més efectiu.

LINIES I FLEXTES: LINIA GRUIXUDA:RELACIÓ FORTA; LINIA PUNTEJADA: RELACIÓ ESTRESSANT

LA SUPERVISIÓ

- Parella pedagògica
- L'equip de suport
- Supervisió compartida dins l'equip
- Supervisió amb expert extern
- La formació
- L'avaluació de les famílies

Necessitats detectades: necessitat de formació continuada, superar la omnipotència professional, millorar en estratègies de comunicació assertiva, garantir supervisió i ajuda, acceptar i equilibrar els temps.

SI EMERGEIX EL CONFLICTE

- Compartir-ho amb els referents professionals (tutora, M+1 i altres referents de l'EAP, i si és necessari, també amb el referent d'inspecció)

Tenir en compte:

- Anàlisi de la causa i els seus efectes
- Prioritzar- salvaguardar el benestar de l'infant
- No forçar
- Donar temps sense deixar d'intervenir
- Reformular proposta
- Canviar d'interlocutor si cal

Referents teòrics

- Model pedagògic dels EAP de les Illes Balears
- Brazelton: Les interaccions primerenques
- Jorge Barudy
- John Bolwby. El vincle, la pèrdua i el dol.
- Donald Winnicott.
- René Spitz
- Pepa Horno
- Gema Paniagua
- Marta Caramés. atenció a families vulnerables.

FEM TRIBU